

MARCIN MIKOŁAJCZYK
Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk

CMENTARZ PARAFIALNY W KOKANINIE. ZARYS BIOGRAFICZNO-HISTORYCZNY

WPROWADZENIE

Jak trafnie zauważył Jacek Kolbuszewski, cmentarz jest swoistą kroniką dziejów wsi, ukazującą nieraz związek jej losów z historią państwa i narodu¹. Niewątpliwie taką rolę spełnia cmentarz parafialny, dla położonej niedaleko Kalisza wsi Kokanin.

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie historii cmentarza parafialnego w Kokaninie – miejsca ważnego w świadomości każdego mieszkańca parafii, które kształtuje poczucie więzi społecznych, rodzinnych oraz narodowych. Celem niniejszego tekstu jest również przybliżenie sylwetek osób pochowanych na nekropolii, które zapisały się na trwałe w historii wsi, regionu a w kilku przypadkach całego kraju.

Artykuł stanowi niejako rekonesans i próbę zapełnienia luki w piśmiennictwie poświęconym podkaliskim cmentarzom parafialnym. Autor zdaje sobie sprawę, że nie wyczerpał tematu całościowo i tekst ten nie pretenduje do miana monografii nekropolii.

Został on podzielony na następujące części: wprowadzenie, historia wsi i parafii, z dziejów nekropolii, wybrane pochówki w przestrzeni cmentarza, kalwaria oraz zakończenie. Główną bazą źródłową z jakiej korzystał autor jest XIX i XX-wieczna prasa kaliska, inskrypcje nagrobne oraz publikacje regionalne (zob. bibliografia).

HISTORIA WSI I PARAFII

Kokanin jest wsią mogącą poszczycić się starą metryką. Początkowo miejscowość należała do książąt wielkopolskich. Po raz pierwszy wymieniona w źródłach w 1213 r. wśród włości nadanych klasztorowi ołobockiemu. W 1268 r. Bolesław Pobożny zamienia Kokanin z rycerzem Piotrem, na jego wieś dziedziczną Chotynin. W tym samym roku książę kaliski swym przywilejem z dnia 14 listopada, wydanym w Kaliszu, sprzedał mieszczanom kaliskim na pastwisko 10 włók ziemi, zwane „Mecwade”. W dokumencie oznaczył jej granice na przestrzeni między drogą toruńską a kokanińską. W 1283 r. Kokanin został wymieniony wśród miast i wsi, które książę Przemysław II poddał jurysdykcji sądu kaliskiego. Do 1347 r. miejscowość należała do Ubaszka, a po sporze arcybiskupów gnieźnieńskich z Pietraszem ze Strzegocina w 1346 r., a także Marcinem z Żelazkowa w 1348 r. weszła w skład klucza opatóweckiego dóbr

¹ J. Kolbuszewski, *Cmentarze*, Wrocław 1996, s. 47.

stołowych arcybiskupów gnieźnieńskich². W 1586 r. Kokanin został oddany przez prymasa Stanisława Karnkowskiego, na uposażenie kolegium jezuickiego w Kaliszu. Od tej pory wieś należała do kolegium aż do kasaty zakonu jezuitów w 1773 r. Rok po kasacie miejscowość przejął starosta gnieźnieński Franciszek Salezy Miaskowski i wkrótce odstąpił chorążemu Stanisławowi Kwiatkowskiemu. Ten 14 kwietnia 1790 r. sprzedaje Kokanin z częścią Pawłówka Józefowi Przeuskiemu, po którego śmierci dobra te odziedziczył jego syn Franciszek. Po jego śmierci dobra przeszły na dwie córki – Joannę, żonę Erazma Załuskowskiego i Klarę Franciszkę Michalinę Bogusławską. W 1833 r. podzieliły one włości między siebie i Kokanin przypadł Joannie. Od niej w 1867 r. kupił Kokanin Ludwik Czerniak. W lutym 1872 r. dobra kokanińskie kupili na publicznej licytacji Piotr i Maria z Kozłowskich Czerniakowie. Po śmierci Piotra Czerniaka, w październiku 1889 r. wieś przeszła na własność Feliksa Frenkla. Ten w dwa lata później odsprzedał majątek Augustowi i Leonardowi Bettixerom. Od 1892 r. do 1899 r. samodzielnie trzymał go Leonard i następnie odsprzedał Leonowi Hulewiczowi. W 1910 r. majątek został podzielony na kilkadziesiąt części i rozprzedany³.

Parafię erygowano najprawdopodobniej w 2. połowie XIV⁴. Od początku w jej skład wchodził Kokanin i Pawłówek. W tym czasie zbudowany został pierwszy, drewniany kościół. Nie wiadomo jednak kto i kiedy go ufundował. Niewykluczone, że pierwszym fundatorem świątyni był któryś z arcybiskupów gnieźnieńskich, do których należała wieś. Jak pisze Adam Chodyński:

Stare a współczesne dokumenta czynią o nim wzmiankę już w roku 1390. Akta kapituły gnieźnieńskiej świadczą, że w r. 1449 Jan pleban kokaniński otrzymał prezentę na probostwo w Droszewie, wydaną mu przez Annę wdowę Droszewską i syna jej Mikołaja, dziedziców jednej połowy tejże wsi Droszewa, której druga połowa stanowiła własność jakiegoś Filipa. Ten ostatni, ze swej strony dał znów wtedy prezentę na wzmiankowane probostwo, księdzu Janowi z Tomic. Pleban kokaniński Jan, obawiając się sporów i nieprzyjemności ze wspomnianym konkurentem do probostwa droszewskiego, zrzekł się dobrowolnie swej prezenty na jego korzyść⁵.

Na początku XVII w. na jego miejscu wzniesiona została nowa, również drewniana świątynia, którą konsekrowano w 1607 r. pod wezwaniem św. Marii Magdaleny i św. Ignacego Loyoli. Po zniszczeniu tego kościoła, jezuici wystawili swoim kosztem w 1753 r., nową drewnianą świątynię, która nosiła takie samo wezwanie jak poprzednia. Kościół ten spłonął 6 lipca 1881 r., w czasie trwającej burzy, od uderzenia pioruna. W latach 1882-1890 staraniem ówczesnego kokanińskiego proboszcza – ks. Kazimierza Tyszkowskiego, wzniesiono czwarty z rzędu kościół, tym razem murowany, który otrzymał wezwanie św. Marii Magdaleny⁶.

² E. Callier, *Powiat kaliski w XVI stuleciu. Szkic geograficzno-historyczny*, Poznań 1887, s. 60; Ad. Ch[odyński], *Kokanin*, „Kaliszanin”, 1891, nr 59, s. 3; Ks. S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej wielkopolski*, t. I, Poznań 1921, s. 371; S. Małyszko, *Majątki Wielkopolskie*, t. VI: Powiat kaliski, Szreniawa 2000, s. 87.

³ Ad. Ch[odyński], *Kokanin...*, nr 59, 60. s. 3; S. Małyszko, *Majątki...*, s. 87.

⁴ M. Kieling, S. Kęszka, J. A. Splitt, *Diecezja Kaliska. Parafie – kościoły – kaplice. Przeszłość i teraźniejszość. Opracowanie historyczno-źródłowe*, Kalisz 2016, s. 260.

⁵ A. Chodyński, *Kokanin...*, nr 60, s. 3; E. Callier, *Powiat kaliski...*, s. 60.

⁶ O trudnościach w czasie budowy nowego kościoła wspomina ówczesna prasa: *Kościółek*

Z DZIEJÓW NEKROPOLII

Pierwotnie cmentarz parafialny, zgodnie z postanowieniami Soboru rzymskiego z 1059 r., znajdował się przy świątyni. Decyzję o jego przeniesieniu w obecne miejsce podjęto po pożarze kościoła w 1881 r. Kilka lat później Adam Chodyński tak opisywał nowe miejsce pochówku:

Cmentarz grzebalny o wiorstę od kościoła odległy, jest szczupły i wymagający rozszerzenia, ku czemu najdogodniej posłużyć by mogło przyłączenie obok leżącego kawałka ziemi z brzezina, należącego do właściciela majątku. Jeśliby układ w tym względzie przyszedł do skutku, miejsce wiecznego spoczynku parafjan kokanińskich, ogrodzone i w drzewa zdobne, miałyby wygląd miły sielskiego cmentarza⁷.

Cmentarz parafialny w Kokaninie położony jest po lewej stronie szosy Konin-Kalisz przy granicy z sąsiednią wsią Niedźwiady. Ks. Józef Bronisław Szafnicki wybudował w 1895 r. **Drogę Krzyżową (tzw. Mała Droga Krzyżowa)**, w postaci kapliczek murowanych z kamienia polnego. Kapliczki są wkomponowane w ogrodzenie cmentarza. Wtedy też powstała kamienna kaplica symbolizująca Grotę Grobu Pańskiego, nad którą góruje figura Chrystusa Zmartwychwstałego.

W 2015 r. zaraz przy wejściu na cmentarz właściwy, mieszkańcy parafii wybudowali obelisk upamiętniający ok. 1000 poległych żołnierzy, pochowanych na terenie nekropoli po bitwie w 1813 r. Bitwa pod Kaliszem była największym i zarazem ostatnim starciem zbrojnym w polu, stoczonym na terytorium Księstwa Warszawskiego w kampanii 1813 r. Miała ona miejsce 13 lutego 1813 roku na przedmieściach Kalisza oraz leżących nieopodal miasta wsiach Ilna, Borkowa, Kokanina, Pawłówka i Tyńca. Bój został rozegrany między cofającymi się wojskami francusko-sasko-polskimi, dowodzonymi przez gen. Jean Louis Reyniera, a rosyjskimi, pod dowództwem gen. Ferdynanda von Wintzingerode. Strona francuska liczyła ok. 12441 żołnierzy i 62 działa, natomiast po stronie rosyjskiej było ok. 15770 żołnierzy i 69 dział⁸.

ten drugi rok temu jak pogorzał od pioruna. Niedawno miejscowi włościanie pomimo ubóstwa maleńkiej parafji zajęli się jego odbudową, tak iż w chwili obecnej nowa świątynia jest już pod dachem. Dzisiejszy kościółek jest murowany, dawniejszy zaś był z drzewa. Z przykrością wyznać przychodzi, że osoby miejscowe, które miały obowiązek przychodzić z pomocą do tej odbudowy, nietylko nie uczyniły tego, ale stawiały nawet różne przeszkody. Zanotować należy że wielu z parafian nie poskładało dotąd rozpisanej na nich składki. W tak ubogiej jednak parafji jak jest kokanińska znalazło się trzech zacnych włościan, należących do dozoru kościelnego, którzy funduszami swemi, pracą, ofiarami i staraniem przyłożyli się najglówniej do dzieła odbudowy świątyni, a to wraz z czynnym i energicznym majstrem ciesielskim z Kalisza p. A. D.[ąbrowskim – przyp. aut.], który jako przedsiębiorca zajmował się robotami, N. R., Z Kokanina, „Kaliszanin”, 1882/3, nr 2, s. 6; „Wiek”, 1882/3, nr 6, s. 3. Tak budowę kościoła wspomina Stanisław Poradowski: W roku 1880 spalił się drewniany kościół w Kokaninie, podobno zabytkowy. Chłopi nie chcieli wcale ratować tak, że nawet rekwizyty kościelne jak szaty i naczynia zostały zniszczone. Podobno pożar zaczął się od uderzenia pioruna i dlatego była ta absencja przy ratowaniu. Po tym wystawiono małą kapliczkę pod lipą z prawej strony kościoła. Kościół zaczęto odbudowywać bardzo wolno, ze składek. Przez zły dach mury zaciekały i wilgoć się wdarła, która jest do dnia dzisiejszego. S. Poradowski, Pamiętnik, 1941-1945, wydruk komputerowy (w posiadaniu autora), s. 7.

⁷ Ad. Ch., *Kokanin...*, nr 60, 1891, s. 3.

⁸ Szerzej zob. M. Baranowski, *Bitwa pod Kaliszem 13 lutego 1813 r.*, Zabrze 2006;

Zachował się opis bitwy sporządzony przez ówczesnego proboszcza Kokanina, księdza Stanisława Grygowskiego:

W roku 1813 w dniu 13 miesiąca Lutego między wojskiem Rossyjskiem pod dowództwem JW. Generała Wicengerode awansującego, albo ścigającego wojsko Francuskie i inne sprzymierzone z jednej a wojskiem Saskiem i Polskiem pod dowództwem JW. Marszałka Francuzkiego Regnier cofającego się z rozbitem wojskiem z krajów Rossyjskich ku granicom swoim z drugiej strony, we wsi samej Kokaninie około kościoła i w omurowaniu dwórskiem ale szczególnie na błoniu przyległem zwanem Niedźwiady przypadła potyczka, która trwała ciągle i uporczywie od godziny trzeciej po południu do godziny ósmej w nocy. Wojska Saskiego tak piechoty jako i jazdy do tej bitwy użytecznego było mężnie walczącego dwa tysiące, armat sześciofuntowych sztuk 12, wojska Polskiego z różnych pułków zbieranego było dwa tysiące, wojska Rossyjskiego była liczba 22000 z kozakami. Siła można przemogła małą liczbę mężnie walczące wojska Saskie i Polskie, otrzymawszy plac i do ucieczki przymusiwszy, przystąpiwszy w nocy pod samo miasto Kalisz. Wojsko Rossyjskie z tryumfem wróciło się pod wieś Kokanin i rozłożyło się obozem na polach wprost młyna wietrznego od wschodu słońca i przez noc odpoczywało. W tej potyczce zginęło z obydwóch stron przeszło tysiąc żołnierzy tak na Niedźwiadach, we wsi Kokaninie i w tem zdarzeniu. Rannych z niebezpieczeństwem bardzo wiele. Wojsko Rossyjskie zabrało w niewolę Generała Saskiego Mostiz i Officerów kilkunastu wyższej rangi, żołnierzy dwieście, armat sztuk sześć i cztery wozy z amunicjami. Mieszkańcom wsi Kokanin zabrali wszystko a szczególnie co do żywności dla żołnierza potrzeba. Kościół w wielu miejscach od kul armatnich doznał wystrzałów ale nieszkodliwie, albowiem wokoło niego stali Sasi i ci w niewolę wzięci wszyscy z dowódcami. Budowli żadnej nie spalili lubo wiele ognia z płotów robili. Na drugi dzień o godzinie 10 ruszyli przez miasto Kalisz i za nieprzyjacielem pospieszyli⁹.

WYBRANE POCHÓWKI Z PRZESTRZENI CMENTARZA

Najstarszym grobowcem na kokanińskim cmentarzu jest grób jednego z właścicieli majątku Kokanin – Piotra Czerniaka. Podstawa grobowca zbudowana jest z dużych kamieni polnych, na których umieszczono płytę z inskrypcją:

Tu spoczywają zwłoki
PIOTRA CZERNIAKA
właściciela Dóbr Kokanina
Urod: dnia 29 Czerwca 1800 r
zmar: dnia 10 Listopada 1886 r
pozostała wdowa
prosi o westchnienie
do BOGA

Całość ogrodzona jest czterema kamiennymi słupkami, połączonymi metalowym prętem.

Z. J. Małecki, P. Gołębiak, *Bitwa pod Kaliszem 13 lutego 1813 r.*, „Zeszyty Naukowe Inżynieria Lądowa i Wodna w Kształtowaniu Środowiska” 2015, nr 13, s. 76-84.

⁹ M. P., *Garść wiadomości o Kalwarji w Kokaninie*, Kalisz 1933, s. 5-6; tenże., *Garść wiadomości o Kalwarji w Kokaninie*, „ABC Kaliskie” 1933, nr 227.

Kolejnym z najstarszych miejsc pochówku na cmentarzu jest duży neobarokowy grobowiec rodzinny Poradowskich, zbudowany z nieotynkowanej cegły. Kilkumetrowej wysokości fronton wieńczy kuty krzyż. Grobowiec pobudowany został w 1895 r. przez Józefa Poradowskiego. Nad wejściem do krypty umieszczono płytę z napisem:

Grób rodziny
Poradowskich
1895

Wyżej wmurowano tablicę z napisem:

ś. + p.
prezesowa Pelagia
LESZCZYŃSKA
żyła lat 68

Po lewej stronie frontonu wmurowano płytę z inskrypcją:

Ś. + P.
PORADOWSCY
JÓZEF
właściciel majątku
Niedźwiady
1851-1910
EMILIA
z Dębowskich
1853-1895
STANISŁAW
mgr inż. elektrotechnik
1880-1959
SZYMON
dr nauk przyrodniczych
1909-1983

Na tablicy z prawej strony:

Ś. + P.
STANISŁAW
ZOSZ-ŻUCHOWSKI
1907-1994
z Poradowskich
mgr HALINA
ŻUCHOWSKA
1906-1999
Ks. Prof. MICHAŁ
PORADOWSKI
Dr teologii, prawa, socjologii
1913-2003

Oprócz wymienionych na tablicach osób w grobowcu spoczywają: Józefa Poradowska z domu Ekler (1818-1888), Józefa Dębowska z domu Babicka, Ludwik Poradowski (1876-1885) oraz Emilia Dunin z domu Poradowska.

Poradowscy herbu Sas zamieszkiwali Wielkopolskę od II poł. XVIII w. Michał protoplasta „kaliskich” Poradowskich przyszedł na świat w 1801 r. w Brdowie. Po utracie majątku rodzinnego pełnił obowiązki zarządcy majątku Skarszew pod Kaliszem. Z małżeństwa Michała z Józefą Ekler urodził się w 1851 r. Józef.

Józef Poradowski ochrzczony w parafii Borków, ukończył progimnazjum w Wieluniu. Po ukończeniu szkoły pełnił funkcję aplikanta pocztowego. W 1875 r. zawarł związek małżeński z Emilią Dębowską. Po ślubie zrezygnował z posady urzędniczej w Błaszczach i kupił w Kaliszu poczhalterię oraz wynajął mieszkanie przy ul. Grodzkiej. W 1880 r. kupił od Rodolfa Biske zespół dworski Niedźwiady pod Kaliszem. Józef Poradowski do końca życia zarządzał majątkiem. Zmarł 9 grudnia 1910 r.¹⁰

Stanisław Poradowski urodził się w Kaliszu przy ul. Grodzkiej dnia 8 maja 1880 r. Po ukończeniu Gimnazjum Klasycznego w Kaliszu podjął studia na Wydziale Elektrotechnicznym w Karlsruhe. Potem wrócił do Kalisza i w 1905 r. ożenił się z Wandą Aleksandrą Bieniecką. Obok pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych angażował się w życie społeczne. Należał m. in. do Stowarzyszenia Techników Polskich, Ziemianstwa Polskiego, był też członkiem zarządu dozoru technicznego i konserwacji kościołów w Kaliszu, członkiem Zarządu i dyrektorem Miejskiego Towarzystwa Kredytowego w Kaliszu, nauczycielem w Kaliszu, Tczewie i Warszawie. Przez dziesięć lat sprawował funkcję Radnego Miasta Kalisza. Był współzałożycielem i pierwszym Komendantem Ochotniczej Straży Ogniowej w Kokaninie i Pawłótku¹¹.

Szymon Poradowski urodził się w Ogradach (dziś dzielnica Kalisza). Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu, naukowiec, asystent Uniwersytetu Warszawskiego, nauczyciel gimnazjum, działacz Stronnictwa Narodowego.

Ks. Michał Poradowski urodził się w Niedźwiadach. Integrysta, teolog, filozof i socjolog, kapelan Narodowych Sił Zbrojnych, pedagog, pisarz, działacz polonijny. Po ukończeniu Państwowego Gimnazjum im. T. Kościuszki w Kaliszu wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Świecenia kapłańskie przyjął 13 czerwca 1936 r. W 1983 r. otrzymał godność kanonika honorowego kapituły kolegiaty kaliskiej. Przebywał na emigracji w Chile do 1993 r. Autor książek o tematyce politycznej, kościelnej, socjologicznej i historycznej w języku hiszpańskim, portugalskim, angielskim i polskim. Laureat wielu nagród i odznaczeń¹².

Halina Maria Zosz-Żuchowska, córka Stanisława i Wandy Aleksandry. Urodziła się 10 maja 1906 r. na Tyńcu. Nauczycielka, żołnierz Polskiej Armii gen. Andersa, walczyła we Włoszech. W 1946 r. wyemigrowała do Wielkiej Brytanii.

Nieopodal grobowca Poradowskich, w głębi kwartału po lewej stronie, miejsce znalazł Leon Hulewicz – właściciel majątku Kokanin. Został pochowany w grobie z białego marmuru 17 grudnia 1910 r. Na płycie nagrobnej umieszczono napis:

¹⁰ S. Poradowski, *Pamiętnik...*, s. 1-3; E. M. Poradowska-Werszer, *Stanisław Poradowski – praecursor elektryfikacji Kalisza*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza i regionu południowej Wielkopolski*, t. II, red. S. Kowalska, Poznań-Kalisz 2012, s. 84-86.

¹¹ Szerzej zob. E. M. Poradowska-Werszer, *Stanisław Poradowski...*, s. 80-115; też, *Dom na Ogradach. Monografia historyczno-sentymentalna*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza i regionu południowej Wielkopolski*, t. V, red. S. Kowalska, Poznań-Kalisz 2016, s. 11-57.

¹² Szerzej zob. T. Jeziorski, *Ks. Michał Poradowski (1913-2003). Filozof, socjolog, działacz polonijny*, [w:] *100 lat Kościuszki. Szkoła Handlowa, Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu 1905-2005*, red. A. Kolańczyk, Kalisz 2005, s. 222-223; A. Orkowski, *Poradowski Michał*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej. Ziemi Kaliskiej*, t. III, red. D. Wańka, Kalisz 2007, s. 331-332.

Śp. LEON HULEWICZ
ur. 28 czerwca 1854 r. w Kościankach
zmarł 15 grudnia 1910 r. w Kokaninie

I nie ma śmierci, oprócz w sercu lub w sumieniu,
I nie ma krzyża, oprócz na zimnym kamieniu,
Albowiem krzyż jest życie.

Ród Hulewiczów wywodzi się z Wołynia, pierwsze wzmianki na temat pochodzenia rodziny sięgają początku XIV w. W XIX w. Stanisław Hulewicz wraz z żoną Józefą zamieszkali w Kościankach, w powiecie wrzesińskim. Ich syn – Leon, wychowywany od najmłodszych lat w duchu patriotyzmu, w 1884 r. poślubił Helenę Kaczkowską. W związku na świat przyszło czterech synów i trzy córki. Patriotyczna atmosfera panująca w rodzinie, konsekwentny opór przeciwko germanizacji oraz kultywowanie tradycji narodowej w połączeniu z osobistymi uzdolnieniami, zaowocowały zapisaniem się dzieci Leona i Heleny w historii kultury polskiej. Zwłaszcza trzej bracia Hulewiczowie – Jerzy, Bohdan i Witold, stali się artystycznymi i literackimi fenomenami¹³. Ostatnie lata życia Leona Hulewicza i jego pobyt w Kokaninie opisuje w swojej książce jego wnuczka:

Ostatnim etapem wspólnego życia Leonostwa Hulewiczów był Kokanin, mały majątek pod Kaliszem. Była to skromna, cicha przystań, gdzie zamierzali znaleźć spokój na stare lata. Leon podupadł na siłach. Kilka ostatnich lat wyętej pracy na niwie społecznej i we własnym dużym majątku oraz troska o upadające gospodarstwo Kościanki – wszystko to podkopało jego zdrowie. (...)Mielęcin został sprzedany, a uzyskany kapitał w części pokrył potrzeby Kościanek, część poszła na wyposażenie córek, na sfinalizowanie studiów synów, wreszcie reszta na kupno Kokanina. Przeżyli tam jeszcze pogodne dni; Helena śpiewała na chórze w kościele parafialnym, Leon mniej sił zużywał na prowadzenie skromniejszego obiektu. Dom był tu niewielki, parterowy, ogród również nieduży. Byłam tam po wielu, wielu latach. Chodziłam po alejkach parku, po pokojach dworku... szukałam dawnych cieni, śladów, wspomnień. Nie znalazłam nic. Tylko na pobliskim cmentarzu grób z białego marmuru. Dziadzio Leon Hulewicz umarł nagle, na serce, we śnie. Żona znalazła go rano leżącego na boku, z wyrazem spokoju na pięknym obliczu¹⁴.

Po śmierci męża Helena sprzedała Kokanin i wraz z najmłodszym synem Witoldem zamieszkała najpierw we Wrocławiu, a następnie w Poznaniu. Kilka tygodni po śmierci Leona, proboszcz Kokanina ks. Józef Bronisław Szafnicki zamieścił na łamach „Gazety Kaliskiej” wspomnienie o zmarłym:

Jeden z pisarzy naszych powiedział: „Pieniądz jest bardziej kolczasty, niż rodowa duma, a przyznam się, że wolę się pokłonić, choćby tylko wspomnieniem zasług, niż owo com umiętej szacherki”. Śmierć nam zabrała nagle w Kokaninie ś. p. Leona Hulewicza, który sprzykrzywszy sobie pobyt w Poznańskim, kupił dwór kokaniński z parkiem i 32 morgami ziemi i wśród nas się osiedlił. Chociaż tylko pół roku patrzyliśmy na jego

¹³ J. Wojtczak, *Dwie niezwykle rodziny w małej miejscowości*, „Gniazdo” 2011, s. 161-165; M. Rezler, *Hulewiczowie z Kościanek*, „Głos Wielkopolski”, 2016, nr 158.

¹⁴ A. Hulewicz-Feillowa, *Rodem z Kościanek*, Kraków 1988, s. 75-78.

osobę i działalność, widzieliśmy w nim ideał obywatela kraju, który z rozwlekłą nauką łączył cnoty obywatelskie: pracowitość, rozumną oszczędność, gospodarność i miłość ludu wiejskiego. Jako inżynier potrafił praktycznie przerobić cały dwór, powiększyć go i zrobić w nim 12 pokoi. Sprowadził do kanału wodę i miał zamiar założyć gospodarstwo rybne. Chciał założyć fabrykę cegły z piasku i cementu i wyrobem swej fabryki otoczyć murem cały ośmiomorgowy park. Śmierć nie pozwoliła mu dokończyć rozpoczętych robót, a czcigodna wdowa ma zamiar z powrotem przenieść się do Poznańskiego. Czyby więc nie znalazł się jaki obywatel wiejski, któryby osiadł wpośród nas na emeryturze i dokończył prac ś. p. Leona Hulewicza?...

Pięć wiorst szosą dzieli Kokanin od Kalisza, vis a vis dworu piękny kościółek parafjalny, wiorstowa aleja akacyjowa prowadzi od Kalisza do kościoła i dworu; drzewa lipowe i jesiony 80 letnie zdobią park, który wieńcem otacza dwór, obory i stajnie oraz spichrz murowane, pompa z niewyczerpalną źródłową wodą stoi przed dworem, kanał z wodą odpowiedni do hodowli ryb z dwóch stron otacza park, ciepłarnia i szparagarnia, ogród warzywny i sad z najlepszymi gatunkami drzew owocowych dopełnia piękności i pożyteczności tej łące pańskiej siedziby... Czyż miałaby ona zniknąć z nad szosy i zamienić się na jakiegoś geszeftmachera siedzibę?... Sądzę, że znajdzie się godny następcą ś. p. Leona Hulewicza, który od wdowy nabędzie tę łące pańską, bene merentium siedzibę, osiedli się z nami, a my potrafimy otoczyć go taką samą przyjaźnią i życzliwością łące chrześcijańską i polską, jaką otaczaliśmy ś. p. Leona Hulewicza, patrona Kółek rolniczych w Poznańskim, założyciela banku ludowego i inicjatora antihazardowego towarzystwa¹⁵.

Na cmentarzu pochowani zostali również księża pełniący obowiązki proboszczów kokanińskiej parafii. W kaplicy grobowej spoczywają szczątki ks. Kazimierza Tyszkowskiego oraz Ks. Józefa Bronisława Szafnickiego. Grobowiec został odnowiony w 2011 r. Na tablicy umieszczono inskrypcję:

Ś. P.
Ks. Kazimierz
TYSZKOWSKI
proboszcz kokaniński
ur. 1814 r. zm. 20/XII 1889 r.

Ś. P.
Ks. Józef
SZAFNICKI
M. T. proboszcz kokaniński
ur. 1855 r. zm. 26/XII 1919 r.
Niech odpoczywają w pokoju.

Ks. Józef Bronisław Szafnicki urodził się 7 marca 1855 r. we wsi Drużbice w rodzinie Mikołaja i Kunegundy z Jurczykowskich. W 1857 r. rodzina przeniosła się do Piotrkowa gdzie ukończył gimnazjum. W 1873 r. wstąpił do Seminarium Duchownego we Włocławku. Po ukończeniu czterech kursów, jako zdolny alumn wysłany został do Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie z rąk biskupa Popiela

¹⁵ Ks. J. B. S[zafnicki]., *Z Kokanina*, „Gazeta Kaliska” 1911, nr 3, s. 2.

otrzymał wyższe święcenia. W 1881 r. ukończył pełen kurs ze stopniem magistra teologii i otrzymał nominację na profesora seminarium we Włocławku. Z powodów zdrowotnych musiał zrezygnować z tej funkcji i po paromiesięcznej kuracji zajął stanowisko wikariusza w Przedczu. W 1882 r., został prefektem Szkoły Realnej we Włocławku a dwa lata później takie samo stanowisko objął w gimnazjum kaliskim. Dnia 6 stycznia 1897 r. mianowano go kanonikiem kolegiaty kaliskiej¹⁶. Z dniem 1 lutego 1890 r. objął probostwo w Kokaninie. Po objęciu zarządu nad parafią:

Została rozwinięta gorliwa działalność w wykończeniu szczegółów i zaopatrzenia świątyni w potrzebne aparaty. Staraniem tegoż ks. proboszcza, wzniosła się nowa murowana plebanja, wyrestaurowano dom dla organisty z postawieniem przy nim potrzebnych zabudowań; ogród proboszczowski został uporządkowany, urządzono trawniki, barjery i sztachety okoliły plac przed kościołem i plebanją. Prócz tego budowlę kościelną zabezpieczono przed wodą drenowaniem i rynnami, wybrukowano ścieki, ubito drogę wchodową, dawne wejście do kościoła z boku, zmieniono na prowadzące wprost do wielkich drzwi. Dzięki staraniom proboszcza ks. Sz. sprawiono już ławki, ambonę, organy o 10 głosach, 3 ołtarze; z salonu artystycznego w Warszawie zostały sprowadzone: wielkotygodniowy grób Chrystusa, za rs. 75, figura rezurekcyjna za rs. 47 i puszka za rs. 150. Nadto ustawiono w zakryjki szafę do aparatów, ciągle pomnażających się z darów kaliszan, klęcznik, lawetarz i piec żelazny¹⁷.

Ponadto pobudował w Kokaninie szkołę, założył straż ogniową (1911 r.) i orkiestrę. Dzięki jego inicjatywie powstał kościół na Rypinku. Współpracował z „Gazetą Kaliską” oraz „Przeglądem Katolickim”. Był autorem kilkunastu książek i broszur o tematyce religijnej, etycznej i moralnej.

Ks. Józef Bronisław Szafnicki zmarł 26 grudnia 1919 r. podczas zebrania parafialnego. Tak pogrzeb księdza opisuje jego uczestnik – ks. Jan Sobczyński:

Eksportacja z domu do kościoła odbyła się w poniedziałek 29 grudnia o g. 4 po południu. Ja eksportowałem. Z księży byli: K. prałat Płoszaj, K. Kokoczyński z Rychnowa, K. Martuzalski z Kalisza, K. prałat Jankowski z Dobrcza, K. Marczewski z Opatówka, trzech Franciszkanów spóźniło się na eksportację. Katafalk był ładnie przybrany w kwiaty i dywany, światła było dużo. We wtorek rozpoczęło się nabożeństwo żałobne o g. 10.30. W wigiljach ja przewodniczyłem, ponieważ K. Jankowski spóźnił się. W czasie wigilji odprawiły się cztery Msze ś., przy końcu wigilji wyszedł ze Mszą X. Kozankiewicz, dziekan Stawiszyński a po nim ze Sumą K. prał. Jankowski. Księży było 19 z Kalisza i okolicy. Ludu masa duża. Straż ogniowa z orkiestrą. Członkowie straży nieśli trumnę. Chorągwi szło 9. Z inteligencyi widziałem Panią Karśnicką z Majkowa, panią Sulmierską z Żernik, p. Poradowskiego z Niedźwiad, państwo Scholtz z Piotrowa, p. [nazwisko nieczytelne] sędziego z Kalisza. K. prałat Jankowski prowadził kondukt. Nieboszczyk pochowany został w grobie poprzednika swojego K. Tyszkowskiego¹⁸.

¹⁶ Szerzej zob. D. Wańka, *Szafnicki Józef Bronisław*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej. Ziemi Kaliskiej*, t. II, red. D. Wańka, Kalisz 2003, s. 213; J. Wojtczak, *Ksiądz Józef Szafnicki – proboszcz z kokanińskiej parafii*, „Przegląd Wielkopolski” 2013, nr 4, s. 59-65.

¹⁷ Ad. Ch.[odyński], *Kokanin...*, nr 60, s. 3.

¹⁸ J. Sobczyński, *Kronika kościelna Kalisza*, t. V, Kalisz 1921-1926, s. 89, 91 (kopia w posiadaniu autora).

Nieopodal kaplicy grobowej ks. Tyszkowskiego i Szafnickiego spoczął ks. Jan Nowicki. Na płycie nagrobnej umieszczono napis:

Ś. P.
KS. JAN NOWICKI
Dr filozofji lic. św. teologii
proboszcz par. Kokanin
zmarł 25. XII. 1928 r.
przeżywszy lat 56.
Pokój jego duszy

Przy głównej alei, przed kaplicą grobową ks. Tyszkowskiego spoczął ks. Faustyn Filewski. Na płycie grobu umieszczono inskrypcję:

Ś. P.
Ks. FAUSTYN
FILEWSKI
Proboszcz
ur. d. 8 list. 1866 r.
zm. d. 2 marca
1937 r.
Prosi o Zdrowaś Maria

Ksiądz Faustyn Filewski przed objęciem parafii w Kokaninie, przeniesiony został w 1893 r. jako wikariusz do parafii w Radomsku. W 1894 r. przeniesiony do Zagórowa, w 1902 r. do Niedośpielina. W latach 1914-1918 pełnił posługę jako proboszcz parafii św. Marcina w Walichnowach. W 1918 r. administrował parafią św. Jadwigi Śląskiej w Janiszewie. Na mocy Rozkazu Dziennego nr 35 Ministerstwa Spraw Wojskowych (Warszawa, dnia 2 maja 1929 r.) księdzu Filewskiemu przyznano prawo do Medalu Pamiątkowego za Wojnę 1918-1921 r., za pełnienie obowiązków kapelanów wojskowych, lub branie udziału w niesieniu opieki duchownej i sanitarnej podczas wojny polsko-bolszewickiej¹⁹.

We współczesnym, lastrykowym grobowcu pochowani zostali:

Ś.P.
Ksiądz
STANISŁAW
TOMKIEWICZ
proboszcz
paraf. Kokanin
Ur. 24.10.1881
Zm. 02.01.1950

oraz:

Ś.P.
Ksiądz
Mgr. Kan. TOMASZ

¹⁹ „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie. Miesięcznik Duchowieństwa Archidiecezji Warszawskiej” 1923, nr 5, s. 176.

MARSZAŁEK
Proboszcz
paraf. Kokanin
Ur. 12.12.1892
Zm. 01.02.1951

Pomiędzy tablicami umieszczono inskrypcję:

TU ES SACERDOS
IN AETERNUM
ps 109/4
TYŚ JEST KAPŁANEM
NA WIEKI
ps 109/4

Na cmentarzu znajduje się symboliczny grób bł. Piusa Bartosika, który wystawiła jego matka. Ludwik Bartosik urodził się 21 sierpnia 1909 r. w Kokaninie w rodzinie Wojciecha i Wiktorii z Tomczaków. Szkołę powszechną ukończył w Kokaninie, a początkowe klasy gimnazjum zaliczył w Miejskim Gimnazjum Filologicznym w Kaliszu. W 1926 r. został przyjęty do zakonu franciszkanów. W 1931 r. zdał maturę a w latach 1931-35 odbył studia w Wyższym Seminarium Franciszkańskim w Krakowie. Świecenia kapłańskie przyjął w 1935 r. W rok później został skierowany do Niepokalanowa, gdzie został najbliższym współpracownikiem i zastępcą o. Maksymiliana Marii Kolbe. Redagował „Rycerza Niepokalanej”, kwartalnik „Miles Immaculatae” oraz „Rycerzyka”. 19 września 1939 r. został aresztowany i więziony kolejno w obozach Lamsdorf, Amtitz oraz w Ostrzeszowie. W 1941 r. ponownie aresztowany trafił do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, jako więzień numer 12832. Otoczony za życia opinią świętości, w obozie nazywany apostołem cierpienia, zmarł w nocy z 12 na 13 grudnia 1941 r. w obozowym szpitalu. Beatyfikowany przez papieża Jan Pawła II w dniu 13 czerwca 1999 r. wśród 108 polskich męczenników za wiarę z czasu II wojny światowej²⁰.

Oprócz symbolicznego grobu bł. Piusa na cmentarzu spotykamy również tablice upamiętniające zamordowanych w obozach koncentracyjnych mieszkańców parafii. Na grobowcu rodziny Marszel – ostatnich właścicieli Kokanina, znajduje się następująca inskrypcja:

Syn ich jedyny
ś. p. KAROL MARSZEL
więzień obozu koncentracyjnego
Mauthausen-Gusen
Zamęczony w maju 1941 r.

Czymże ja jestem przed Twoim obliczem?
Prochem i niczem...

²⁰ S. Małyszko, *Bartosik Ludwik*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*, t. II, red. D. Wańka, Kalisz 2003, s. 31-32; M. Żęgota, A. Raczko, *Życie i działalność franciszkanina o. Piusa Ludwika Bartosika*, [w:] *Franciszkanie kalisy w ciągu wieków 1257-2007*, red. S. C. Napiórkowski OFMConv. i G. Kucharski, Kalisz 2008, s. 113-118.

Z kolei na grobowcu Gryf-Stanisławskich:

Ś. P.
LEON STANISŁAWSKI
Przeż. lat 33
Zginął śmiercią barbarzyńską
w Oświęcimiu
12 września 1942 r.
Pokój jego duszy

Kokaniński cmentarz stał się miejscem wiecznego spoczynku dla sióstr karmelitanek bosych, prowadzących swój klasztor w nieodległych Niedźwiadach. Groby sióstr znajdują się w północnej części nekropoli nieopodal Kalwarii. Miejsce pochówków otoczone jest niskim ogrodzeniem, nad całością góruje metalowy krzyż. Spoczywają tu: Weronika od Najświętszego Oblicza (Apolonia Białoń) – ur. 21 stycznia 1886 r. w Strołach, zm. 10 lutego 1974 r.; Jadwiga od Jezusa Ukrzyżowanego (Anna Jakubiczka) – ur. 17 marca 1888 r. w Kulikowie k. Lwowa, zm. 28 maja 1975 r.; Maria Joanna d’Arc od Najświętszego Serca Jezusa (Emilia Żurowska) – ur. 16 października 1892 r. w Śniatyniu, zm. 3 stycznia 1979 r.; Maria Monika od Najświętszego Serca Jezusa (Barbara Marczyk) – ur. 21 listopada 1949 r. w Warszawie, zm. 26 lipca 1984 r.; Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego (Halina Konkowska) – ur. 13 września 1930 r. w Strzębowie, zm. 27 grudnia 1990 r.; Maria Zyta od Przemienienia Pańskiego (Maria Rudowicz) – ur. 2 lutego 1929 r. w Pawłótku, zm. 30 maja 2004 r.; Maria Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej (Kazimiera Ważna) – ur. 11 września 1940 r. w Rudzie Sieleckiej, zm. 3 lipca 2009 r.; Łucja od Niepokalanego Serca Maryi – ur. w 1920 r., zm. 17 grudnia 2011 r.²¹

KALWARIA

W drugiej, północnej części cmentarza znajduje się tzw. Wielka Droga Krzyżowa której powstanie zainicjował ks. Józef Bronisław Szafnicki, a ukończył w 1934 r. ks. Jerzy Bekier²². Kalwaria zajmuje obszar ok. 1,5 ha.

²¹ J. W. Benignus, *Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy u Sióstr Karmelitanek Bosych we Lwowie i Kaliszu*, Kraków 2011, s. 221.

²² Ks. Jerzy Bekier – redaktor, działacz emigracyjny. Ur. 2 grudnia 1898 w Siemkowicach. W 1914 ukończył Gimnazjum Męskie w Częstochowie. W 1915 wstąpił do Seminarium Duchownego we Włocławku, święcenia kapłańskie otrzymał w 1921 r. Od 1923 wikariusz i prefekt w Wieruszowie, następnie zatrudniony w parafii św. Mikołaja w Kaliszu. Patron okręgu kaliski w Kaliszu, w 1926 budowniczy domu dla stowarzyszeń. W 1927-29 wydawca „Kaliskich Wiadomości Parafialnych”. W 1929 przeniesiony na probostwo w Kokaninie, gdzie redagował „Wiadomości Parafii Kokanin”. W 1930 rozpoczął studia na KUL; a w 1933 otrzymał stopień mgr. W 1936-38 proboszcz parafii Opatówek, od 1935 red. „Tygodnika Polskiego” i „Opatowskich Wiadomości Parafialnych”. Założyciel Stronnictwa Narodowego i organizator Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej i Męskiej w Opatówku. W 1938 przeniesiony do Włocławka na stanowisko diecezjalnego dyrektora Akcji Katolickiej w Diecezji Włocławskiej; mianowany asystentem kościelnym Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży i Katolickiego Stowarzyszenia Kobiet we Włocławku, dyr. Diecezjalnej Szkoły Organistowskiej i dyr. Caritasu. W okresie międzywojennym oficer i kapelan w rezerwie. Aresztowany z duchowieństwem włocławskim 7 września 1939. W latach 1940-45 przetrzymywany w obozie koncentracyjnym Dachau, gdzie prowadzono na nim badania. Po wyzwoleniu obozu spędził 3 lata we Francji, odbywając

Kalwaria miała na celu pomoc w utwierdzeniu i umacnianiu zasad wiary wśród mieszkańców parafii i osób zwiedzających to miejsce. Jak zauważa Magdalena Swaryczewska na przełomie XIX i XX w., powstały na ziemiach polskich liczne nowe obiekty sakralne, w tym także krajobrazowe kalwarie i drogi krzyżowe. Według ówczesnego stylu i gustu, są to najczęściej naturalistyczne i romantyczne parki publiczne, mocno zróżnicowane pod względem skali i programu architektury, łączące funkcje pasyjne, rekreacyjne i sepulkralne. Powstawanie tych obiektów związane jest z działalnością księży diecezjalnych, którzy dążyli nie tylko do zmanifestowania wiary, ale też do zintegrowania lokalnych społeczności w dziele wspólnego i ofiarnego kreowania przestrzeni sakralnej²³.

Wewnątrz półkola wyznaczonego cyklem stacji z 1934 r., znajduje się celowo ukształtowany teren symbolicznie odtwarzający najważniejsze miejsca Ziemi Świętej: Golgota – centralnie umieszczony pagórek z trzema drewnianymi krzyżami na szczycie; Nazaret – grupa stiukowa, polichromowana - przedstawiająca Zwiastowanie NMP (na cokole przed stojącym aniołem klęcząca w pochyleniu postać Maryi)²⁴; Betlejem – zaznaczała drewniana kaplica, która spłonęła w 1986 r.; Jordan/Betsaida – niewielki stawek z wysepką, na której umieszczona jest rzeźba pelikana karmiącego krwią ze swej piersi troje piskląt (symbol Chrystusa Eucharystycznego). Wzdłuż ścieżki kalwaryjskiej ułożono duże polne kamienie z wyrytymi na nich błogosławieństwami Jezusa z kazania na Górze. Pomiedzy kamieniami stoi 12 latarni symbolizujących Apostołów.

Nagła śmierć ks. J. B. Szafnickiego w 1919 r. przerwała pracę nad pełną realizacją projektu Kalwarii, który obejmować miał ogółem 17 figur przedstawiających życie Jezusa Chrystusa (Zwiastowanie NMP – zrealizowana, Narodzenie Pana Jezusa, Pokłon Trzech Króli, Ofiarowanie Pana Jezusa, Ucieczka do Egiptu, Pan Jezus pracuje w warsztacie ze św. Józefem, 12-letni Pan Jezus w świątyni, Post i kuszenie, Jezus Nauczyciel Ludzkości, Wjazd do Jerozolimy, Ostatnia wieczerza, Jezus w Ogrójcu, Jezus przed Kajfaszem, Jezus przed Piłatem, Jezus przed Herodem, Biczowanie, Pan Jezus Krzyż Dźwigający)²⁵. Dopiero ks. Jerzy Bekier, po objęciu w zarząd parafii Kokanin wystąpił w 1933 r., z inicjatywą budowy drugiej Drogi Krzyżowej. Stanowi ją cykl, rozmieszczonych półkolem, dużych architektonicznych kapliczek wymurowanych z łamanego kamienia polnego. Umieszczone w nich płytkie, prostokątne wnęki (120 x 80 cm) zawierają sceny Męki Chrystusowej w postaci stiukowych, polichromowanych odlewów neogotyckich rzeźb, wykonanych w warsztacie sztuka-torskim w Piekarach Śląskich. Każda ze stacji posiada murowaną tabliczkę fundacyj-

rekonwalescencję. Uzyskał w Tuluzie doktorat z prawa kanonicznego. W 1948 wyjechał na misję do diecezji Tucuman w Argentynie; był budowniczym kościoła w Tucuman, fundatorem kaplicy dla Polskiej Macierzy Szkolnej w La Granja w prowincji Cordoba. Twórca muzeum kościelno-etnograficznego, a także na prośbę prymasa Argentyny Muzeum Kościoła Argentyńskiego, którego był dyr. w latach 1969-79. Zmarł 2 lipca 1986 w Buenos Aires w Argentynie. Opracował wiele zbiorów wierszy i pieśni, autor komedii oraz jasełek. A. Walczak-Niewiadomska, *Bekier Jerzy*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej. Ziemi Kaliskiej*, t. III, red. D. Wańka, Kalisz 2007, s. 64-65.

²³ M. Swaryczewska, *Ujski dylemat. Powstanie, destrukcja i rekompozycja sacrum*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach” 2013, z. 5, s. 48.

²⁴ Autorem figury jest kaliski artysta Paweł Krzyżanowski. Szerzej na temat artysty zob. A. Tabaka, M. Błachowicz, *Nowy Kaliszanie*, Kalisz 2010, s. 218-220.

²⁵ M. P., *Garść wiadomości...*, s. 4.

ną z nazwiskami parafian Kokanina²⁶. Wśród kapliczek centralnie umieszczona jest figura Najświętszego Serca Jezusa, ufundowana przez Józefa i Julię Wielgoszów.

W 1992 r. Droga Krzyżowa została wpisana do rejestru zabytków. Niestety upływ czasu i niekorzystne warunki atmosferyczne przyczyniły się do znacznych szkód. Większość stiukowych odlewów uległa częściowym lub całkowitym zniszczeniom. Nie pomogły przeprowadzane w latach 90. XX w. i na początku XXI w., prace konserwatorskie specjalistów z Krakowa i Poznania. Od roku 2010, dzięki fizycznemu i materialnemu wsparciu parafian dokonana została rewitalizacja terenu Kalwarii.

ZAKOŃCZENIE

Cmentarz parafialny w Kokaninie, to niewątpliwie miejsce warte zainteresowania. Pochowani zostali na nim ludzie zasłużeni nie tylko dla regionu kaliskiego ale całego kraju. Unikalne założenia przedstawiają dwie Drogi Krzyżowe. Niepowtarzalny nastrój i walory nekropoli oddaje wiersz Teresy Rudowicz pt. „Wiersz, który nigdy nie będzie skończony”:

III.

cmentarz w Kokaninie był inny. miejscami przypominał park otaczający szlachecki dworek, stare drzewa, wyspa na stawie i rzeźba łabędzicy karmiącej (swoim ciałem) młode.

wspomnienia z dzieciństwa: ta rzeźba na wyspie i mały budynek przy drodze na Poklęków – dom rodzinny mojej mamy, najmłodszej córki Stanisławy z Dominiaków Kolańskiej.

po przeciwnej stronie drogi, kościół,
coraz częściej pokonywana trasa z kościoła na cmentarz
i coraz mniej miejsca na groby.

wycięto drzewa, zasypano staw, jakiś miejscowy artysta odnowił rzeźbę.
na marmurowej płycie rodzinnego grobowca dopisano kolejne nazwisko

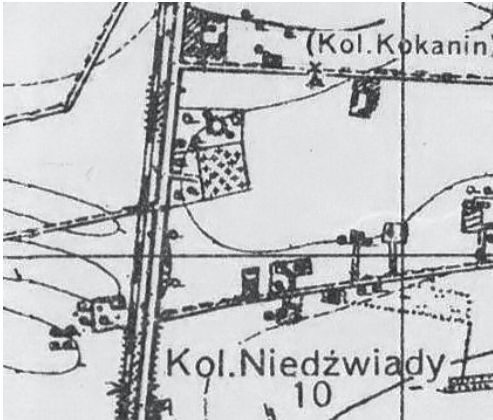
Maria Magdalena Bliźniak, córka Barbary, wnuczka Stanisławy.
żyła lat 56.

Jak pisze, przywołany na początku artykułu Jacek Kolbuszewski: *Będące przestrzenią śmierci, cmentarze trwałość swą zawdzięczają żywym i tej sile związków uczuciowych, które żyjącym każą pamiętać o zmarłych*²⁷. Tak jest i z cmentarzem w Kokaninie. Od kilkudziesięciu lat, wspomniana już grupa parafian bezinteresownie opiekuje się Kalwarią i grobami zasłużonych, przywracając im pierwotny stan i chroniąc od całkowitej destrukcji.

²⁶ Do dziś zachowały się następujące tabliczki fundacyjne: III stacja – Józef i Władysława, Stanisław i Marianna Dąbrowscy; IV stacja – Małżonkowie Pietrzak; V stacja – Wincenty i Antonina Staszewscy; VI stacja – Koło Gospodyń w Kokaninie; VII stacja – Żywy Różaniec; XII stacja – OSP Kokanin i Pawłówek.

²⁷ J. Kolbuszewski, *Cmentarze*, s. 314-315.

Cmentarz parafialny w Kokaninie ze swoją bogatą historią (bitwa z 1813 r.), założeniami kalwaryjnymi oraz osobami na nim spoczywającymi (symboliczny grób bł. Piusa Bartosika, Stanisław Poradowski, Michał Poradowski, Leon Hulewicz czy ks. Józef Bronisław Szafnicki) posiada spory potencjał jako cel dla, coraz popularniejszej w naszym kraju tanatoturystyki (turystyka do miejsc dokumentujących i upamiętniających śmierć).

Cmentarz w Kokaninie. Fragment mapy z 1940
Źródło: mapywig.org

Rzeźba pelikana karmiącego młode
Źródło: Zbiory własne autora

*Jedna ze stacji Drogi Krzyżowej
na cmentarzu w Kokaninie*
Źródło: Zbiory własne autora

CMENTARZ PARAFIALNY W KOKANINIE. ZARYS BIOGRAFICZNO-HISTORYCZNY

Słowa kluczowe: cmentarz, Kokanin, Kalwaria, Szafnicki, Poradowscy, Leon Hulewicz

Celem autora artykułu jest przedstawienie dziejów cmentarza parafialnego w Kokaninie. Artykuł stanowi próbę zapełnienia luki w piśmiennictwie poświęconym podkaliskim cmentarzom parafialnym. Zaprezentowana została historia wsi i parafii, dzieje cmentarza, Kalwarii oraz biogramy osób pochowanych na cmentarzu a zasłużonych dla lokalnej społeczności (dziedzice wsi Kokanin, proboszczowie parafii, bł. Pius Bartosik, Leon Hulewicz, rodzina Poradowskich, ks. J.B. Szafnicki). Zwrócono uwagę na potencjał cmentarza jako cel tanaturystyki.

THE PARISH CEMETERY IN KOKANIN. BIOGRAFICAL AND HISTORYCAL OUTLINE

Key words: cemetery, Kokanin, Calvary, Szafnicki, Poradowscy, Leon Hulewicz

The aim of the author of the article is to present the history of the parish cemetery in Kokanin. This article attempts to fill the gap in the literature devoted to parish cemeteries. Presented the history of the village and the parish, the history of the cemetery, Calvary and the biographies of the people buried in the cemetery and the merit for the local community (the owners Kokanin village, parish priest, Bl. Pius Bartosik, Leon Hulewicz, the Poradowski family, priest J.B. Szafnicki). Attention was drawn to the potential of the cemetery as the goal dark tourism.

Bibliografia:

Prasa:

„Kaliszanin”

„Gazeta Kaliska”

„Wiek”

„Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie. Miesięcznik Duchowieństwa Archidiecezji Warszawskiej”

„ABC Kaliskie”

„Głos Wielkopolski”

Opracowania:

Ad. Ch. [odyński] (1891), *Z Kokanina*, „Kaliszanin”, nr 59, 60.

Baranowski M. (2006), *Bitwa pod Kaliszem 13 lutego 1813*, Zabrze.

Callier E. (1887), *Powiat kaliski w XVI stuleciu. Szkic geograficzno-historyczny*, Poznań.

Hulewicz-Feillowa A. (1988), *Rodem z Kościanek*, Kraków.

Jeziorski T. (2005), *Ks. Michał Poradowski (1913-2003). Filozof, socjolog, działacz polonijny*, [w:] *100 lat Kościuszki. Szkoła Handlowa, Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu 1905-2005*, red. A. Kolańczyk, Kalisz.

Kieling M., Kęszka S., Splitt J. A. (2016), *Diecezja Kaliska. Parafie –kościół –kaplice. Przeszłość i teraźniejszość. Opracowanie historyczno-źródłowe*, Kalisz.

Kolbuszewski J. (1996), *Cmentarze*, Wrocław.

Kozierowski S. (1921), *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej wielkopolski*, t. I, Poznań.

Ks. J. B. S. [zafnicki] (1911), *Z Kokanina*, „Gazeta Kaliska”, nr 3.

Małecki J., Gołębiak P. (2015), *Bitwa pod Kaliszem 13 lutego 1813 r.*, „Zeszyty Naukowe Inżynieria Lądowa i Wodna w Kształtowaniu Środowiska”, Kalisz.

Małyżko S. (2000), *Majątki Wielkopolskie: Powiat kaliski*, t. VI, Szreniawa.

Małyżko S. (2003), *Bartosik Ludwik*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*, t. II, red. D. Wańka, Kalisz.

M. P. (1933), *Garść wiadomości o Kalwarji w Kokaninie*, Kalisz.

M. P. (1933), *Garść wiadomości o Kalwarji w Kokaninie*, „ABC Kaliskie”, nr 224, 225, 226, 227.

N. R. (1882/3), *Z Kokanina*, „Kaliszanin”, nr 2.

Orkowski A. (2007), *Poradowski Michał*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*, t. III, red. D. Wańka, Kalisz.

Poradowski S. (1941-45), *Pamiętnik*, wydruk komputerowy (w posiadaniu autora).

Poradowska-Werszler E. M. (2012), *Stanisław Poradowski – praecursor elektryfikacji Kalisza*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza i regionu południowej Wielkopolski*, t. II, red. S. Kowalska, Poznań-Kalisz.

Poradowska-Werszler E. M. (2016), *Dom na Ogradach. Monografia historyczno-sentymentalna*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza i regionu południowej Wielkopolski*, t. V, red. S. Kowalska, Poznań-Kalisz.

Rezler M. (2016), *Hulewiczowie z Kościanek*, „Głos Wielkopolski”, nr 158.

Sobczyński J. (1919-1926), *Kronika kościelna Kalisza*, t. V, Kalisz. (kopia w posiadaniu autora)

Swaryczewska M. (2013), *Ujski dylemat. Powstanie, destrukcja i rekompozycja sacrum*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach”, z. 5.

Tabaka A., Błachowicz M. (2010), *Nowy Kaliszanie*, Kalisz.

Walczak-Niewiadomska A. (2007), *Bekier Jerzy*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo - Wschodniej. Ziemi Kaliskiej*, t. III, red. D. Wańka, Kalisz.

Wanat B. J. OCD, (2011), *Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy u Sióstr Karmelitanek Bosych we Lwowie i Kaliszu*, Kraków.

Wańka D. (2003), *Szafnicki Józef Bronisław*, [w:] *Słownik Biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej. Ziemi Kaliskiej*, t. II, red. D. Wańka, Kalisz.

Wojtczak J. (2011), *Dwie niezwykle rodziny w małej miejscowości*, „Gniazdo”, R. V.

Wojtczak J. (2013), *Ksiądz Józef Szafnicki – proboszcz z kokanińskiej parafii*, „Przegląd Wielkopolski”, nr 4.

Żęgota M., Raczko A. (2008), *Życie i działalność franciszkanina o. Piusa Ludwika Bartosika*, [w:] *Franciszkanie kaliscy w ciągu wieków 1257-2007*, red. S. C. Napiórkowski, G. Kucharski, Kalisz.

Strony internetowe:

Urząd Gminy Żelazków – <http://www.zelazkow.pl> [dostęp: 28.12. 2016 r.]

Pisarkiewicz M., Kokanin – cmentarz rzymskokatolicki – <http://www.szlachta.org.pl/szlachecie-i-ziemianskie-groby/kokanin.html> [dostęp: 28.12.2016 r.]